

könyv
könyvtár
könyvtáros

1998
január

L. ANNAEI
S E N E C A E
P H I L O S O P H I
E T M. ANNAEI
S E N E C A E R H E T O R I S
Q V A E E X T A N T O P E R A :

*Ad veterum exemplarium fidem castigata: Graecis latinis, quibus superiores Editiones
uterebantur, expressis: Ac illustrata COMMENTARIIS selectioribus & LOCIS
COMMONIBUS ut utroque Seneca factis quorum Auctoris citantur pagina sequenti.*

Secunda Editio, recensita & aucta Scholijs I. B. MORELLI, Professoris Reg.

PARISIIS,
Apud DAVIDEM DUVIVIER, via Jacobæa.
M. DC. XIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Seneca, L. A. et Seneca, M. A. quae extant opera

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

7. évfolyam 1. szám

1998. január

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Monostori Imre:** Mit is keresünk a „sztrádán”? (Provokatív kisesszé) 3
A Neumann-házról. Beszélgetés Tószegi Zsuzsával, a Neumann János Kulturális Szolgáltató Kht ügyvezető igazgatójával 6
Poprády Géza: Digitalizálás – állományvédelem – hozzáférhetőség 12

Könyv

- Komáromi Gabriella:** Mi a helyzet a kortárs magyar gyermek- és ifjúsági irodalomban? 16
Győri Erzsébet: A menedzseléstől a finanszírozásig 23
Pogány György: Az Országos Széchényi Könyvtár könyvaukciója 26

Műhelykérdések

- Moldován István:** Internet a könyvtárban – könyvtár az Interneten 33
Stockné Horváth Mária: Gondolatok a könyvtárról a Magyar Nemzeti Múzeum Központi Könyvtára átadása kapcsán 38
Cavalloni Gyöngyi: Hitelrontás 41

Extra Hungariam

- Fazokas Eszter:** Hollandiai útinapló 43

História

- Somkuti Gabriella:** A könyvtáros Mátray Gábor 48
Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei 55
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 57

Lapunk e számának illusztrációit „Az Országos Széchényi Könyvtár könyvárverése 1997.” c. kiadványból válogattuk.

From the contents

- Imre Monostori*: What are we looking for on the "superhighway"? (3);
Talk with the managing director of Neumann Digital Library, Mrs. Zsuzsa
Tószegi (6);
Géza Poprády: Digitalization – preservation – availability (12)

Cikkeink szerzői

Fazokas Eszter, az OSZK–KMK osztályvezető-helyettese; *Győri Erzsébet*, az OSZK–KMK mb. igazgatója; *Komáromi Gabriella*, a Kaposvári Tanítóképző Főiskola tanszékvezető tanára; *Moldován István*, a BKE Központi Könyvtára munkatársa; *Monostori Imre*, a Komárom-Esztergom Megyei Könyvtár igazgatója; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Poprády Géza*, az OSZK főigazgatója; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Stockné Horváth Mária*, a MNM Központi Könyvtára munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Poprády Géza (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 97.348

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Mit is keresünk a „sztrádán”?

(Provokatív kisesszé)

A Daniel Bell által szociológiailag (talán először) leírt, „posztindusztriális” társadalom, amelynek lényege – mint tudjuk – végül is az, hogy a nem közvetlenül termelő gazdasági ágazatokban foglalkoztatottak aránya fölébe nőtt a termelői szférának –, szóval ez a *szolgáltató* elvű és rendszerű *gazdasági* környezet, következképpen az e gazdasági környezethez tartozó *társadalom* is – talán már csak egy rövid ideig? Nem tudom – még várat magára Magyarországon. Ha már most e „posztindusztriális”, szolgáltató elvű és rendszerű gazdaságot és társadalmat elkereszteljük – mondjuk – „információs” társadalomra (hiszen így alakult ki ez a terminológia világszerte); alighanem akkor is ugyanerre a következtetésre juthatunk: vagyishogy – a mindennapi, a legszélesebb körű *igényeket* tekintve – még nincs itt. Mégis gyakran (lehet, hogy a felfokozott, a túlzóan nagy *várakozás* miatt?) úgy beszélünk, gondolkodunk, reagálunk stb., mintha már itt lenne a nyakunkon, szorongatva és követelőzve, netán büntetéseket is kilátásba helyezve.

Mire föl ez a nagy sietség – kérdezhetnénk, mire jó ez a szemmel látható, bizonyos egészséges arányokat figyelembe nem vevő *szemléleti torzulás*, amely az „információs társadalom”, az „információs sztráda”, az „internet” és társaik tünetegyüttesét a *kultúra egészéből* kiragadva már-már követelményrendszerként fordítja az információsztolgáltató intézmények és szakemberek felé, illetőleg velük szembe. Miért van az, hogy ez a szóban forgó diszciplína-együttes hovatovább már mérőeszközként, döntő fontosságú szakmai megítélési szempontként is funkcionál: azaz a szerint a kritérium szerint minősít – *mekkora* utat tettek meg ama bizonyos sztrádán?

Válaszolni ezekre a szándékosan és kihívóan kihegyezett alapkérdésekre igen nehéz, mivel aligha juthat hozzá a kételkedéseire bizonyosságot kereső mezei ember az ún. makrogazdaság ide vonatkozó összefüggéseinek a konkrét számadataihoz, illetve bizonyító erejű trendjeihez (például: milyen szerződések alapján és mennyit költünk közpénzekből számítógépekre és a velük járó egyéb kellékekre, programokra stb. egy évben, két évben és a következő években). Próbáljunk meg mégis *fölvetni* – amolyan további vitapontként is – néhány homályos dolgot.

Itt van mindjárt az „információs társadalom” mint fogalom, mint az „information society” tükörfordítása. A fordítás persze (oda-vissza is) pontos (jobb híján), a fogalom tartalma azonban – így, önmagában – teljességgel semmitmondó. A „mezei ember” ebből semmit nem ért, csak bosszúsan a vállát rándítja. Igaza is van, hiszen az emberiség történetében mindig és csakis – ilyen-olyan – információs társadalom létezett: az információ – a pénz, a tőke után, vagy inkább vele együtt – mindig is a legfontosabb hatalmi-uralmi eszköz, tényező volt. Gazdaságban, politikában és a mindennapi életben egyaránt. Mind a mai napig.

Itt van azután az „információs forradalom” számomra riasztó fogalma. Már megint egy forradalom. Riadtan pislogva néz körül a mezei ember. Hiszen a forradalom mindig is valami lázas állapot kifejeződése volt. Beteges tünet. Újra csak egy homályos pont: és újra csak a társadalomtudományokból átcsempészett terminus technicus. *Emberünk* már megint nem tudja persze, hogy mit kezdjen vele: védekezzék-e ellene (hiszen a forradalmak – ugyebár – meglehetősen agresszivitással mindig is valami *ellen* irányultak, nem is beszélve az *ellenforradalmakról*), *avagy* adja meg magát neki (mármint az „információs forradalom”-nak).

Aligha van még egy szakmai fogalom, megnevezés (persze: angolul, melyet megint csak nem övez egyértelmű közmegértés), amely nagyobb karriert – valószínűs *bűvös kultusz-karriert* – futott volna be, mint az „internet” fogalom, elnevezés és intézmény. (Talán csak korábban a *bűvös kocka* karrierje volt ehhez hasonlítható – de erről majd talán máskor.) Figyeltem, figyeltem ennek a folyvást tündöklő szónak a karriertörténetét. A kommunikációs iparban, a reklám-agresszivitások özönében éppúgy, mint, mondjuk, a magyar könyvtári szakajtóban, illetőleg a mindennapi kommunikációk során. Az *internet* bárholi megléte vagy hiánya napjainkban már nem pusztán technikai és pénzügyi kérdés, de szinte már elvi érvényűvé is torzult fejlemény: ahol *megvan*, ott büszkének és kellőképp a kor követelményének megfelelően lélegző, igazán fontos szakembernek érezhetik magukat a boldog tulajdonosok; ahol viszont nincs meg: ott bezzeg... Ám arról már jóval kevesebb szó esik országszerte, legalábbis tapasztalati útonmódon is megragadva, hogy mit is lehet kezdeni valójában ezzel a csodaszerral a *mindennapi szolgáltatások* során; kik és miért követelik hangosan az internetes szolgáltatás bevezetését. Tudósok-e vagy szexmániások, szórakozni akarnak-e vagy tanulni? Pusztán unaloműző drágaság-e az internet vagy nagyon is komoly támasza és forrása az emberi tudásnak? A lényeg persze nem ez a kétkedő bizonyosságkeresés a jelenlegi hazai közfelfogásban, hanem a gátlástalan manipuláció és reklám: az internetnek mint *árucikknek* a feltornázott népszerűsége és hírneve hovatovább vetekszik a legújabb Persil mosóporéval (hogy most egyéb más pikáns reklámfogásra ne is gondoljunk).

És *ezen a ponton* már igen nehéz, csaknem reménytelen az ügyben érdekelt *közvélemény*, a széles értelemben vett – mondjuk így – kultúratermelő, -forgalmazó és -használó mezei embernek (jószerével külön-külön) elmagyarázni, hogy mire is jó mindez valójában: mit is értünk információs társadalmon, információs forradalmon, információs sztrádán; no és persze: hogyan is kell, hogyan is kellenne – újra egy pompás metafora – „szörfözni” az interneten (még jobb: az „információs szupersztrádán”). És mit is reméljünk, *s mit ne* mindezekről.

Persze mindezen problémahalmaz már régóta nemcsak egy szűkebb kulturális szféra vagy szakma belső ügye, és már jó ideje nem pusztán szakmai kérdésről, ügyről van itt szó. Világszerte kemény agresszivitással tör utat magának az elképesztően nagy és erős információs lobbí (akárcsak annak idején – de még ma is – a fegyvergyártóké és forgalmazóké); még csak nem is lehet kérdéses a végeredmény.

De ha már ez így van, legalább a magyar kultúra *egészeért* mindenkor első helyen felelős politikai tényezők ne álljanak oly kételyektől mentes módon olyan *strukturális*, tehát lényegi jellegű törekvések és cselekvési programok mellé (avagy mögé), mely törekvések nem a kultúra egészének a támogatását-fejleszt-

tését-ápolását tartják elsődlegesen fontosnak, hanem csak bizonyos preferált *részterületek* – például éppen a számítástechnikára, a telekommunikációra alapozódó kultúra – jelentőségét, nélkülözhetetlenségét hangsúlyozzák, sőt sulykolják folyton-folyvást. Vagy, *ha nincs*, ha nem létezik ilyen törekvés, akkor arról – erről – éppúgy beszélni illenék; s éppily heves propagandát illenék kifejteni *a kultúra teljessége* érdekében. De mindenekelött: a mezei ember számára a mindennapi gyakorlatban mindezt bizonyítani is.

Csodálkozással olvasom, hallom, látom például egy újabb, számomra kétes tartalmú jelzős szintagma magyarországi karrierjét – ami az emlegetését illeti persze. Ez pedig len nem más, mint az „intelligens város”, „intelligens régió” – és persze: az „intelligens Magyarország”. Eltekintve most az angol tükörfordítás buktatójától, azt mégiscsak meg kell kérdezni, hogy mitől lesz országunk „intelligens”? Talán attól, hogy – tegyük fel – minden felnőtt polgára rendelkezik majd érettségi bizonyítvánnyal? Vagy talán attól, hogy polgárainak a többsége rendszeres könyvtárhasználó lesz? Netán az lenne az intelligens Magyarország ismérve, hogy aprócska polgárai az általános iskolában megtanulnak rendszeresen olvasni? Nem, nem, ez sem szerepel a programokban. Szerepel viszont 2000-re (az ezredfordulóra, és az újabb nagy nemzeti évfordulóra) kiépítendő, bonyolult, mindent mindennel összekötő internetes, számítógépes globalizált rendszer. Hát ez volna az intelligens Magyarország alfája és omegája! Tegyük hozzá rögtön viszont, hogy botorság lenne tagadni ennek a rendszernek *valamilyen szintű* szükségességét. Ez valóban szükséges (a modernizáció meggyorsításához) –, ámde *nem elégséges* feltétel.

Mivel is fokozhatnánk esetleg *tovább* „intelligens” létünket, mivoltunkat? *Van* néhány ötletem, javaslatom persze.

Példának okáért a mára már mindenki számára nyilvánvalóan katasztrófálisan lezüllyött magyarországi alsó- és középfokú oktatásügy normálissá tételével; a felsőoktatás korábban valóban európai szintű rangjának a visszaállításával; a kulturális szféra *robotosai* (pedagógusok, könyvtárosok és így tovább) arcpírítóan, megalázóan alacsony fizetésének tisztességes emelésével (ez utóbbi kondíció az előbb említettekkel egyetemben végleg veszni látszik); egyáltalán e rendkívül fontos, kovász-szerepű és kovász-értékű értelmiségi réteg öntudatának gyógyításával, önbecsülése (és mások általi megbecsültsége) helyreállításával. Egy egészséges rétegzettségű *társadalom* elképzelhetetlen egészséges lelkületű, tiszta tudatú és világos, reá méretezett szakmai stratégiával rendelkező erős értelmiségi középosztály nélkül.

Lett légyen az akár – „információs” társadalom is. Mindehhez kihagyhatatlannul hozzátartozna – miként már utaltunk rá – az anyagi és szellemi kultúra egyes szegmenseinek kellőképpen *arányos*, központi; mondjuk így: kormányzati támogatása is.

És talán az sem ártana mindeközben, ha több, ha nagyobb empátiával fordulnának az egyes kulturális szakmák elitjei mezei sorstársaikhoz. Egyszersmind a ténylegesen fontos, a ténylegesen szükséges tudományos és technikai kihívások felé is. Meggyőződésem, hogy *van időnk és józan eszünk* is ahhoz, hogy elkerüljünk egy – kapkodásból és óriási pazarlásból eredő – esetleges súlyos „karambolt” ama híressé misztifikált, sokat hivatkozott „sztrádán”.

Monostori Imre

A Neumann-házról

Beszélgetés Tószegi Zsuzsával, a Neumann János Kulturális Szolgáltató Kht ügyvezető igazgatójával

Aligha van olyan könyvtáros, szakmabéli, aki ne hallott volna „a” Neumannról. Tudni róla azonban meglehetősen keveset lehet, kivált, ha valaki nem olvasta remek interjúdat a HVG-ben, illetve csak arra hagyatkozik, amit a nyilvános könyvtári ellátásról szóló törvénytervezetben találhat (3K szeptember). Az persze világos, hogy a Kht a Neumann János Multimédia Központ és Digitális Könyvtár jogelődje, előkészítője. Dehát mi lesz majd ez a Neumann?

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium pontosan arra a célra hozta létre a Közhasznú Társaságot, hogy előkészítse a Multimédia Központ és Digitális Könyvtár szolgáltatásait. Az elképzelések szakmai viták során alakultak ki, a TMT-nek nemrég adtam le az intézményről egy anyagot, úgyhogy az a csönd, amire céloztál, ma már talán nem is olyan nagy csönd, remélhetőleg egyre inkább a szakmai beszélgetések tárgya lesz az intézmény. A Kht legfontosabb célja és szerepe, hogy részt vegyen a magyar kulturális örökség digitalizálási programjában, biztosítva az állami szerepvállalást, ami nélkül szerintem ez az ügy nem valósulhat meg, hisz ezt nem lehet kizárólag az üzleti szférára bízni. Ezt ismerte fel a kulturális kormányzat, és ezért hozta létre az intézményt, amelynek másik nagy feladata, hogy az új hordozókon megjelenő magyar kulturális termékeket szolgáltatassa, közkinccsé tegye mind az idelátogatók, mind a virtuálisan bekapcsolódók számára.

Digitalizálni a nemzeti kulturális örökséget – ez gyönyörűen hangzik, nemes és nagy célnak látszik. De nincsenek-e hátulütői, nincsenek-e veszélyei? Úgy tűnik, vannak – még – aggályoskodók.

Azt tudjuk, hogy csak azok a nemzetek tudtak fennmaradni, amelyeknek volt írásbeli kultúrájuk. A többiek, bármilyen hatalmasak voltak is, egyszerűen eltűntek a történelemből, elsüllyedtek, minden kincsükkel együtt. Az tehát nem kérdés, hogy most meg kell-e lépni ezt a második lépést, a digitalizálást. Ez élet-halál dolga. Az aggályoskodók pedig nyilván nem gondolják meg, hogy ha egyszer digitalizáltuk a kulturális örökséget, akkor ennek a megőrzése technikailag mindenkor biztosítva lesz. Hogy hogyan, hogy milyen újabb és újabb hordozókon, az más kérdés. Csak a hozzáemértését bizonyítaná az, aki akár csak tíz évre előre jóslásokba bocsátkoznék. De hogy a technikai feltételeket biztosítani fogja a világ, az bizonyos. Ha egyszer digitális hordozókra vittünk valamit, azt azután egy újabb, korszerűbb hordozóra áttenni már sokkal könnyebb. Nem ez a kérdés, hanem az, méghozzá nagyon fontos kérdés, hogy mit digitalizáljunk, mit válasszunk ki a kulturális örökség beláthatatlan nagy halmazából. Én ezt a szelekciót tartom a legnehezebbnek. Bármilyen listát állítanánk össze, óhatatlan ki-maradnának fontos dolgok. A baj az, hogy amit nem fognak felvinni digitális

hordozókra, az előbb-utóbb ugyanúgy el fog tűnni, el fog veszni az emberiség számára, mint amit annak idején nem írtak le.

Van tehát két, szerintem lényegesen eltérő munkafeladat, más és más szakismertet feltételező, megkövetelő terrénum. Érteni kell a számítógépes-digitális területhez, és el kell tudni igazodni a szellem, a kultúra világában. Milyen stáb áll ehhez rendelkezésedre?

Természetesen két eltérő stáb kell. Egészen kis létszámú gárdával indulunk, de semmiképp sem kívánnék nagylétszámú intézményt létrehozni, hogy azután kitalálhassam, mi is legyen a dolguk. Pont fordítva: néhány főfoglalkozású munkaerő mellett külső szakértőket foglalkoztatunk. Csak így teremthető meg, hogy mindig az adott téma, az adott szakterület legjobbjai dolgozzanak nekünk. Mondok egy példát: most 1848 évfordulójára készülünk. Hogy a negyvennyolcas forrásanyagokból elsőként mit tegyünk közkinccsé, azt nem mi akarjuk eldönteni, ez nem a könyvtárosok dolga. A terület legjobb szakértőit fogjuk felkérni, hogy mondjanak véleményt, ők mit tartanak a legfontosabbnak. Persze ezen belül is fel kell állítani egy rangsort, hisz a lehetőségek függvényében, lépésről lépésre fogjuk ezeket az anyagokat digitalizálni. A másik terület – a számítógépes terület – helyzete ugyanilyen. A legjobb szakemberek természetesen állásban vannak, de ez nem jelenti azt, hogy konkrét feladatokra, a rendszerterv készítésére vagy a szabványok adaptálására ne kérhetnénk fel őket.

A könyvtáros társadalom mint számítógépes szakembert ismer Téged, de aki olvasta publikációidat, pl. a 3K-ban közölt néhány írásodat, az bámulattal láthatta, mennyire otthon vagy a humán kultúrában. Hogy mást ne mondjak csak utalok filozófiai hivatkozásaidra, filozófikus implikációidra. Volt valami része a Te kiválasztásodnak abban, hogy ennyire két lábon állsz? Hogy itt is, ott is otthon vagy?

Az ügyvezető igazgatói állást nyilvános pályázaton hirdették meg. A kiírásban nem volt semmi különös, ugyanaz az ismérrendszer volt feltalálható benne, mint bármilyen más vezetői állásnál. A pályázatot persze meg kellett írni, és ott már valóban voltak keményebb feltételek. Ki kellett dolgozni a szakmai koncepciót, sőt az új intézmény üzleti tervét is, ami teljesen új a könyvtári világban. Ezt a pályázatot több tagból álló kuratórium bírálta el. Köztük az MKE, a KIK vezetői, más szakterületek szakértői. Azt persze nem tudhatom, hogy ők mit vettek figyelembe, hisz én csak egy önjelölt pályázó voltam.

Mondanál-e valamit a pályázatról? Mit írtál meg abban?

A pályázatom szakmai része a TMT-ben fog megjelenni. Az üzleti tervet szándékosan nem mellékeltem, hiszen abban belső információk sokasága is megtalálható. Azt próbáltam egyébként megfogalmazni, hogy mire hivatott jelen és jövő kapcsolatrendszerében ez az intézmény. Hiszen a kulturális örökség, tradíció, és a 21. század pólusai közé feszül. Az intézmény számára kijelölt helyszín, a Szent György tér, szintén többes kötődést, feladatot ír elő. Ennek előnyeit kell kihasználni, hogy az méltó legyen a magyar kultúrához, ugyanakkor – nem szemérmeskedve, és főleg nem álszemérmeskedve – okosan ki kell aknázni a helyszínből kínálkozó anyagi lehetőségeket. Közhasznú társaságról van szó, tehát folytathatunk üzleti tevékenységet, de a hasznot kötelezően vissza kell forgatnunk. Ez is új a magyar rendszerben, kísérlet, hiszen melyik közgyűjtemény vállalta, vállalhatta fel eddig tudatosan az üzleti tevékenységet? Amivel mi kezdeni kívánunk – és remélem sikeres vállalkozás lesz – az a CD-ROM-forgalma-

zás. Én magam igen sokat foglalkoztam CD-ROM-okkal, láttam, látom a könyvtárak részéről a vele kapcsolatos igényeket és hiányokat. Mi csakis magyar lemezeket akarunk forgalmazni, elsősorban könyvtárak és iskolai könyvtárak számára. Közülük is azokat, amelyeket nyugodt lélekkel tudunk ajánlani mind tartalmukban, mind technikai megvalósításukban, amelyekről jó szívvvel mondhatjuk, hogy könyvtárakba valók. De visszatérve a helyszínre! Az, hogy a Szent György téren leszünk, hatalmas előny. Ki kell használnunk a kulturális turizmusban rejlő lehetőségeket. Mi a magyar kultúrtörténetet, de persze nemcsak a humán kultúra történetét, hanem a teljes kultúráét kívánjuk modern eszközökkel bemutatni az idelátogató turistáknak. És természetesen közzétesszük mindezt az Interneten is. Ilyenféle címeket találtunk ki: *Virtuális utazások Magyarországon, Mit adott a magyarság a világnak?* stb. Földolgoznánk a nagy tudósok és feltalálók életművét. Reméljük, lesznek olyan fiatalok, akik ezen keresztül megismerkednek pl. Jedlik Ányos vagy Gábor Dénes munkásságával, esetleg kedvet kapva ahhoz, hogy folytassák az ő tevékenységüket.

A magyar kulturális örökség feldolgozása a magyarok dolga. Minden nemzet a saját örökségét dolgozza fel. Nekünk tehát, könyvtári terminológiát használva, a hungarika anyagot kell felvinnünk az Internetre, így mutatva meg önmagunkat. Ezek vagyunk, ezt adtuk eddig a világnak, ezt folytatjuk.

Van tehát egy nagy nemzeti program, a kulturális örökség digitalizálása, és van a közhasznú társaság nyeresége, ami visszaforgatható, visszaforgatandó az alaptevékenység végzésébe. Egy másik leágazás, hogy a könyvtárak kapnak bizonyos ajánlásokat, útmutatásokat a digitalizálást illetően. Van-e, lesz-e valami közvetlenebb kapocs is az „átlag” könyvtárakkal, könyvtári hálózatokkal? Ők hogyan férnek bele a képbe?

Azt gondolom, hogy az a bizonyos átlagkönyvtár percekben belül legalább Internet kapcsolathoz jut. Ez egyrészt gőzerővel folyik az iskolai könyvtárak vonatkozásában, másrészt a kulturális törvénytervezetben is van egy paragrafus, amelynek értelmében, a művelődési és közoktatási miniszternek ki kell alakítatnia az országos közgyűjteményi és könyvtári információs hálózatot. Nos, ez az a nagy program, amelynek alapján bízhatunk abban, hogy az átlagkönyvtár is bekapcsolódik az Internetbe, ezen keresztül bármihez hozzáfér, nemcsak a Neumann új és újabb dolgaihoz, de más könyvtárak anyagaihoz is. Szeretném hangsúlyozni, hogy ez a digitalizálás nem egy helyen fog folyni. Gyakorlatilag bármelyik könyvtár és bármelyik közgyűjtemény felmutathat digitalizálásra érdemes kincset, helyismereti-helytörténeti dokumentumot vagy mást. Valamit, amit érdemes közzétenni és megőrizni modern hordozón. Azt remélem, hogy ez megváltoztat majd bizonyos, szerintem sajnálatos egyirányúságot is. Arra gondolok, hogy voltak, vannak nagykönyvtárak, amelyek kifelé szolgáltatásokat nyújtanak, és voltak, vannak olyan könyvtárak, amelyek legfeljebb csak a helybelieknek kölcsönöznek, minden másban befogadók, szolgáltatásokat igénybevevők. Most ők is szolgáltatókká válhatnak és hozzájárulhatnak a nemzeti kulturális programhoz. Azért is várom ezt az új információs rendszertől, mivel más programok is kapcsolódnak hozzá. Például a Teleház Szövetségnek van egy olyan tervezete, hogy a kis falvakba vigye el a teleház rendszert. Teleház, telekunyó – ismerik ezt a rendszert a könyvtáros kollégák. És ők is be kívánnak szállni a digitalizálási programba, ami így, többek közt, azt is jelentheti, hogy hozzáértő vidéki embe-

rek, munkanélküliek munkához juthatnak, méghozzá értelmes munkához. Ennek a megszervezésében a Neumann-háznak vezető szerepet szán a KHVM.

Tehát nemcsak azok a könyvtárak és intézmények tudnak résztvenni a nagy nemzeti programban, amelyek megütik azt a bizonyos mércét, megfelelnek annak a bizonyos kritériumrendszernek, hanem a kevésbé fejlett kistéleplések könyvtárai is. Én többek között azért vagyok meggyőződve arról, hogy az Internet jó dolog, mert attól a pillanattól kezdve, hogy valakinek módja lesz bekapcsolódni, egy egész vérkeringésbe kapcsolódik be. Nincs elzárva, nincs korlátozva, nem érdekes, hogy van-e pénze elutazni a fővárosba, a megyeszékhelyre, hozzá tud férni a dokumentumokhoz, az információkhoz. Gyakorlatilag bármelyik könyvhöz és könyvtárhoz hozzáférhet a világ bármelyik tájékán. Hiszek abban, hogy ez jó dolog, hogy ez a furcsa elitista szemlélet ezáltal oldódik.

Akkor a kiskönyvtárak után a nagyokra, illetve a nagy intézményekre térnék. Néhányan afféle ellen-Széchényinek vélik a Neumannt. Ez nyilván ostobaság. De mondanál-e valamit a Te intézményed és a Széchenyi leendő vagy kívánatos kapcsolatairól? És van egy intézmény, amely a hazai természettudományokkal kapcsolatban nem is olyan régen felhívást és programot bocsátott közre. Óhózzá mi lesz a Neumann viszonya?

Az ellen-Széchényiről magam is hallottam, még mielőtt az egész munkával találkoztam volna. Amikor megkerestek, hogy fölkerjenek erre a feladatra, akkor azt mondtam, hogy én nem vagyok áruló, én nem akarom elárulni a Széchenyi Könyvtárat, nem akarok léket ütni a hajójába. Megnyugtattak: nemhogy erről nincs szó, de épp az ellenkezőjéről. Meg azt is mondták, hogy széchenyis múltam (november 1-jével léptem ki az OSZK-ból) és kapcsolataim javára válhatnak az ügyek. Kialakult egy konszenzus a minisztérium, az OSZK, a könyvtárak és a Neumann között. A nemzeti könyvtár feladatai és jogai nem csorbulnak, a Neumann viszont olyan szerephez jut, amelyet eddig senki nem töltött be Budapesten. Ezt a funkciót rendeli a Neumannhoz a törvénytervezet is. Szolgáltatási funkcióról van szó, annak a rétegnek a kiszolgálásáról, amely nem jut hozzá igényei kielégítéséhez sem a Széchenyiben, sem az Akadémiai Könyvtárban, sem az OMIKK-ban, sem máshol. A tizennyolc éven aluliakról van szó, akiket érdekel a számítógép, akik nem tudományosan kutatnak, hanem ismeretterjesztő, szórakoztató elfoglaltságot keresnek, az új kultúrával kívánnak megismerkedni. Könnyebbség az minden könyvtár számára, ha az ő kiszolgálásuk terhét leveszik a vállukról. A középiskolás diákokét, akik itt akarják majd használni az Internetet, mert otthon nincs rá lehetőségük. A másik oldala a dolognak, hogy – hál'istennek – van digitalizálni való magyar kulturális termék bőségesen. Jut feladat belőle mindenkinek. Munkamegosztásra van hát szükség, szakszerűen kialakított kooperációra. Abba a rendszerbe, amit a könyvtárak évtizedek alatt kialakítottak a maguk és olvasóik számára, egymást kiegészítve és támogatva, van egy nagy hiátus. Ennek lefedésére jött, jön létre a Neumann. Ez a hiány létezik, akár tagadjuk, akár elismerjük. Sőt! Egyre inkább növekszik, terjed, és rövidesen robbanásszerűen fog jelentkezni. Éppen attól, hogy a középiskolások megtanulják az Internetet használni, de odahaza nincs lehetőségük arra, hogy a tanultakat felhasználják. Új ismereteik birtokában nem tudnak az Internet segítségével tanulni, vizsgára vagy versenyre felkészülni. Nem, hiszen az ország jelenlegi állapotában még évek, évtizedek múlva sem lesz mindenkinek otthon számítógépe, Inter-

net-vonala. Úgy gondolom, hogy ezt kötelességünk számunkra biztosítani. Hisz csak akkor nőhet fel egy új, fiatal generáció, amely lépést tud tartani a kulturális váltással, azzal a váltással, amely – tetszik vagy nem tetszik – itt dörömböl a kapukon. Tudjuk, hogy itt a Széchenyiben egy hétvégén vagy vizsgaidőszakban mekkora nyomás nehezedik a könyvtárra. A diákok miatt hovatovább kiszorulnak a kutatók. Ha az Internet keltette nyomás is ide koncentrálódik, akkor összeomlik a könyvtár, összeomlanak a tradicionális nagykönyvtárak. Ez az a feladat, amelyet ha valaki felvállal, elvégez, nagy könnyebbséget jelent a többiek számára.

Te most még a Széchenyi Könyvtárban üldögélsz egy kicsiny szobában. Hogyan, milyen etapokon keresztül és mivé fog nőni az intézményed?

Annak, hogy itt vagyunk, az az oka, hogy a kármelita kolostor, ami átmeneti otthonunk lesz, első osztályú, fokozottan védett műemlék. Hogy ott digitális hálózatot, Internet-hálózatot kiépítsünk, ahhoz előzetes műemléki engedély és persze pénz szükségeltetik. Most tehát a Széchenyitől bérlünk helyiséget, fizetjük a rezsit, és erre az átmeneti két-három hónapra – hála a jó kapcsolatoknak – itt tudunk maradni, használhatjuk az itt lévő infrastruktúrát. Nagy szerencsénk ez, hisz nem kell a Vérmezőre költöznünk, sátrakba, ahol persze Internet se lenne. Igen jó, korrekt megállapodást kötöttünk a Széchenyivel. Ha elkészül a saját székhelyünk, amely a minisztérium kezelésében van, akkor ott leszünk néhány irodában, mintegy 150 négyzetméteren, közvetlenül a végleges hely, a teljesjogú kulturális intézmény, a Neumann János Multimédia Központ és Digitális Könyvtár mellett. Így az építkezést is szemmel tudjuk tartani. Persze nem a mi dolgunk a beruházás, a tervezés, az építkezés, erre egy külön Kht alakult. De a mi munkánk az informatikai tervezés, a funkcionális kialakítással kapcsolatos konzultáció. Az év elején költözünk át a Színház utcai helyünkre, addig élvezzük a Széchenyi vendégszeretetét. A Színház utcából pedig már a végleges helyünkre költözünk. Az a tervek szerint 2000-ben készül el, én mindenkinek azt szoktam mondani – nagyon optimistán –, hogy 2000 augusztus 20-án lesz a szalag átvágva.

Tehát még a huszadik században?

Igen. Az ezeréves államiság ünnepségsorozatának lesz a része az új épület avatása. Minthogy az egész programot a Magyar Millenniumi Emlékbizottság titkárságának égisze alatt kezdtük, tehát ők a szellemi irányítók, vagy – ha úgy tetszik – a háttér. Tehát ebbe a programba illeszkedünk, és ennek azért is örülök, mert az Árpád-kori templomok felújításától a 21. századi digitális könyvtár felépítéséig húzódik az az ív, amit ez a program átfog. Hogy részt vehetünk ebben a programban, ha csak kis pontként is, az önmagában is jó közérzetet, inspirációt nyújt. Ez pedig igen fontos.

En csak a kis ponttal vitatkoznék, hisz ellenkezőleg, óriási dologról van itt szó. Magam is szeretnék ott lenni 2000. augusztus 20-án a megnyitón. Addig is sok szerencsét kívánok.

Remélem, minden könyvtáros kolléga ott lesz.

Köszönöm a beszélgetést.

Vajda Kornél

Megjelent

Pest megye sajtóbibliográfiája 1975–1994

A fenti kiadvány a Pest Megyei Könyvtár kiadásában,
a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg.

A kiadvány szerves folytatása a Pest megye sajtóbibliográfiája 1794–1975 című műnek, mely 1977-ben jelent meg. A bibliográfia azokat a hírlapokat, folyóiratokat írja le, amelyeket Pest megyében (az 1950-ben megállapított megyehatáron belül) az 1975 és 1994 között eltelt 20 évben adtak ki. Az adatgyűjtésnél a szerkesztő az Országos Széchényi Könyvtár adataira és a Pest Megyei Könyvtár állományára támaszkodott, amely különösen az 1990 után megjelent lapok tekintetében megközelítően teljesnek bizonyult. A kötetet összeállította és szerkesztette: Dr. Drahos Istvánné.

A bibliográfia megrendelhető 700,- Ft-os áron az alábbi címen:
Pest Megyei Könyvtár – 2000 Szentendre, Pátriárka u. 7. Tel./fax: 26/310-320

* * *

Megjelent a

Nagyvilág repertórium 1981–1997

CD-ROM változata

A fenti kiadvány a Pest Megyei Könyvtár kiadásában,
a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg.

A világirodalom iránt érdeklődő kutatók, olvasók, irodalom szakos egyetemisták és főiskolai hallgatók és az őket kiszolgáló intézmények segédeszköze.

Az adatbázisban megtalálható minden olyan szépirodalmi mű, ismertetés, cikk, illusztráció, életrajzi adatok lelőhelye, amely ezen időszak alatt megjelent a folyóiratban.

Az adatbázis szerves folytatása az előző két kötetnek, mely 1980-ig tárta fel a lap anyagát.

A repertórium szerzője: Ságváriné Nincsevicz Klára.
A CD-ROM az Arcanum Databases Kft-nél készült.

A repertórium megrendelhető 5.000,- Ft+ÁFA áron az alábbi címen:
Pest Megyei Könyvtár – 2000 Szentendre, Pátriárka u. 7. Tel./fax: 26/310-320

Digitalizálás – állományvédelem – hozzáférhetőség

Néhány évvel azután, hogy az Egyesült Államokban meghirdették az információs szupersztráda kiépítésének programját, örvendetes módon Magyarország is elkezdte építeni a maga információs autópálya rendszerét. A könyvtár, elnevezését megtartva, de a név mögötti jelentéstartalmat folyamatosan bővítve, ma már messze nem (nem csak) az, ami pár száz évvel vagy akár egy-két évtizeddel ezelőtt volt, és a könyvtárosok is igyekeznek megfelelni azoknak a kihívásoknak, amelyek az információs társadalom részéről egyre nyilvánvalóbban érik őket.

Szakmánk többek között azért is kapott elismerő szavakat a kecskeméti vándorgyűlésen Lengyel Lászlótól, mert alkalmazkodni tudott és tud a változásokhoz, a fejlődéshez.

Ebben a forrongó-változó szakmai közegben néha furcsán néznek arra, aki a hagyományos információhordozók megőrzésének fontosságáról beszél digitalizálódó világunkban vagy például nem a szkennelést tekinti az állományvédelem korszerű módszerének. Az illető könnyen kerülhet olyan helyzetbe, hogy szakmailag konzervatívnak, egy-két lépéssel lemaradónak tekintik.

Számítógépesítésre inkább lehet pénzhez jutni, mint raktárak klímaberendezéseinek korszerűsítésére, digitális könyvtár építésére előbb van pénz, mint könyvraktár építésére.

Valóban vagylagosság van(lesz) a hagyományos információhordozók és a digitalizált, elektronikus információhordozók között?

Természetesen: nem. Azt, hogy ez a kérdés felmerülhet, hazai sajátosságnak érzem. Fő okát pedig abban látom, hogy a magyar könyvtárosképzésben minden szinten hiányzik az állományvédelem oktatása.

A Francia Nemzeti Könyvtár közel százezer dokumentum digitalizálásával párhuzamosan óriási raktári kapacitást teremtett a könyvtár új épületében; a Deutsche Bibliothek is 30 millió kötetet tud még új épülete raktárába elhelyezni, de – hozzánk hasonló nagyságrendű országok könyvtáraitra hivatkozva – Ausztria és Svájc nemzeti könyvtára is korszerű földalatti raktárral bővült. Ez csak részben magyarázható azzal, hogy az elektronikus kiadványok gyors térhódítása mellett a nyomtatott dokumentumok termése sem csökken.

Az MNB-ben regisztrált könyvek számának alakulása például:

I. sz. táblázat

Év	Regisztrált könyvek száma
1994	7332
1995	9415
1996	9022
1997 (október 31-éig)	8824

A másik magyarázat az, hogy fontosnak tartják a hagyományos információ-hordozók¹ megőrzését, mert ezek élettartama hosszabb (2. sz. táblázat).

Ez nemcsak nem konzervativizmus vagy szakmai elfogultság, hanem gazdasági kérdés is. Hosszabb távon az eredeti információhordozók megfelelő körülmények között történő megőrzése olcsóbb, mint a 10–30 évenkénti teljes (és egyelőre bizonytalan kimenetelű) konverzió.

Mindezek a számok természetesen nem azt jelentik, hogy megpróbáljuk a digitalizálás, az elektronikus információhordozók terjedését megakadályozni vagy akár késleltetni.

2. sz. táblázat

10–30 év:	mágnesszalag, mágneslemez, diszkett, optikai lemez (WORM, CD-ROM)
30 év:	újrahasznosított papír
100 év:	króm színesfilm, diazo- és vezikuláris mikrofilm
100-200 év:	facsiszolat-tartalmú savas papír
250 év:	króm színesfilm, hűtve
300 év:	acetát alapú ezüsthalogén mikrofilm
400 év:	„Cibachrome micrographic” színes film
több száz év:	sav- és lignin mentes öregedésálló papír
1000 év:	pergamen, poliészter alapú ezüsthalogén mikrofilm

Megjegyzés: A filmek esetében a fenti értékek csak a megfelelő kidolgozási technológia betartását feltételezve igazak. (Forrás: WEBER, Hartmut: *Verfilmen oder Instandsetzen? Schutz- und Ersatzverfilmung in Dienste der Bestandserhaltung*, 118. p. In: *Bestandserhaltung in Archiven und Bibliotheken*. Hrsg.: H. Weber. Stuttgart, Kohlhammer, 1992.)

A digitalizációnak a jelentőségét nem elsősorban az állományvédelmi szempontok adják meg, hanem az, hogy óriási mértékben megnöveli az információkhoz való hozzájutás lehetőségét. Ilyen szempontból nézve is pontosan beleillik a 2. sz. táblázatban elfoglalt helyére – csak épp pozitív előjellel: a kéziratos pergamen-kódexek után a papírra nyomtatott könyv sokkal szélesebb körben vált hozzáférhetővé; a nyomdatechnika és papírgyártás (a nagy mennyiségben előállítható fából gyártott papír) 19. századi fejlődése példányszám növekedést és olcsóbbá válást – és így sokkal szélesebb körű hozzáférést – eredményezett, a digitalizálás ezt a lehetőséget tovább növeli: a Képes Krónika multimédia lemeze, hálózatban való megjelenése például óriási mértékben könnyebbé tette, megsokszorozta ehhez a ritkasághoz való hozzáférés lehetőségét, miközben magának az elektronikus információhordozónak a hosszú távú megőrzési esélyei rosszabbak. Természetesen a digitalizálásnak is vannak állományvédelmi szempontból is előnyei: a Képes Krónikát úgy tanulmányozhatja egyszerre több száz érdeklődő, hogy az eredeti mű biztonságosan nyugszik a könyvtár pánceszekrényében.

¹ *Hagyományos információhordozón azt értem, amikor az információ közvetlenül, gépi átalakítás nélkül olvasható, így a mikrofilm is hagyományosnak minősül, mert a mikrofilm-olvasó nem alakítja át a szöveget, csak fölnagyítja.*

E cikk egyik mondanivalója az, hogy az állományvédelem és a széles körű hozzáférhetőség nem egymást kizáró, hanem egymás mellett, együtt megoldandó feladatok.

Nyilván nem véletlen, hogy mind az Egyesült Államokban, mind Európában „Állományvédelem (megőrzés) és hozzáférhetőség” azoknak a non-profit szervezeteknek a neve, amelyek az emberiség kulturális és intellektuális örökségének megőrzésén és mind szélesebb körű hozzáférhetőségén dolgoznak.²

A cikk másik célja, hogy felhívja a figyelmet a hagyományos információhordozókat fenyegető veszélyekre, a könyvtári állományvédelem fontosságára – ha úgy tetszik: megkongassa a vészharangot.

A 3. sz. táblázat rövid életű szerves anyagok – amilyen a papír, pergamen, fa, műanyagok – várható élettartamát mutatja években, a relatív páratartalom és hőmérséklet függvényében. Ha a 2. táblázatból az újrahasznosított vagy akár

3. sz. táblázat

	Hőmérséklet (°F)													
	0 °C			10 °C				20 °C		25 °C			33 °C	
	32	37	42	47	52	57	62	67	72	77	82	87	92	
5	2634	1731	1147	767	516	350	240	165	114	80	56	40	28	
10	2234	1473	979	656	443	302	207	143	99	70	49	35	25	
15	1897	1255	837	562	381	260	179	124	86	61	43	30	22	
20	1613	1070	716	482	328	224	155	107	75	53	37	27	19	
25	1373	914	613	414	282	194	134	93	65	46	33	23	17	
30	1170	781	525	356	243	168	116	81	57	40	29	21	15	
35	998	668	451	307	210	145	101	71	50	35	25	18	13	
40	852	572	387	264	182	126	88	62	43	31	22	16	12	
45	729	491	333	228	157	109	76	54	38	27	19	14	10	
50	624	421	287	197	136	95	66	47	33	24	17	12	9	
55	535	362	247	170	118	82	58	41	29	21	15	11	8	
60	459	312	213	147	102	72	51	36	26	18	13	10	7	
65	394	269	184	128	89	62	44	31	22	16	12	9	6	
70	339	232	160	111	77	54	39	28	20	14	10	8	6	
75	292	200	138	96	67	48	34	24	17	13	9	7	5	
80	251	173	120	84	59	42	30	21	15	11	8	6	4	
85	217	150	104	73	51	36	26	19	14	10	7	5	4	
90	187	130	90	63	45	32	23	16	12	9	6	5	3	
95	162	112	79	55	39	28	20	15	11	8	6	4	3	

Becsült élettartam években

(Forrás: *New Tools for preservation. Assessing Long-Term Environmental Effects on Library and Archives Collections. The Commission on preservation and Access. 1955.*)

² A „The Commission on Preservation and Access” és a „European Commission on Preservation and Access” kiadványai a KMK Szakkönyvtárban hozzáférhetőek.

a facsiszolat-tartalmú papírra vonatkoztatjuk az adatokat – márpedig ez utóbiból bőven van minden könyvtárban – akkor nem jósolhatunk hosszú életet neki, ha nedves, dohos helyen vagy túl meleg helyen tároljuk, a kettő kombinációjáról vagy pl. a hőmérsékletértékek ingadozásáról nem is beszélve. (A jó minőségű anyagok esetében az extrém környezeti körülmények jelentenek igazi veszélyt.)

Növeli a gondot, problémát az is, hogy a rossz körülmények között tárolt dokumentumok pusztulása nem látványos, a fenti táblázat szerint is többé-kevésbé hosszú folyamat. A napi gondok megoldásához is kevés költségvetés mellett szinte lehetetlen pénzt szerezni raktári klímaberendezések építésére, korszerűsítésére, megfelelően klimatizált raktárak építésére.

Egy nyári németországi tanulmányút során irigykedve láttuk, hogy ott milyen összegeket fordítanak állományvédelemre mind központi, mind tartományi költségvetésből. Néhány példa:

- kifejlesztettek egy 2-3 millió DM értékű papírhasító automata gépet;
- fejlesztés alatt áll egy olyan prizmás mikrofilm-kamera, amelyik lehetővé teszi, hogy a mikrofilmezendő kötetet csak 30°-ig kell kinyitni, és így szoros kötés esetén kíméletesen lehet mikrofilmezni a teljes oldalakat;
- központi költségvetésből finanszírozzák az értékes dokumentumok biztonsági mikrofilmezését – az így készült mikrofilmekről az egyes intézmények sokkal olcsóbban tudnak maguknak állományvédelmi mikrofilm-másolatot készíteni (az eredeti filmet pedig biztonságos bunkerben tárolják);
- a baden-württembergi tartományi kormány Ludwigsburgban olyan jól felszerelt állományvédelmi központot hozott létre, ahol ingyen restaurálnak a baden-württembergi könyvtáraknak és levéltáraknak;
- van tömeges (a könyvtest szétbontása nélkül alkalmazható) savtalanító, semlegesítő berendezésük, óriási kapacitással.

A fenti példák nemcsak a régi típusú, hagyományos információhordozók fontosságának felismerését igazolják, hanem annak belátását is, hogy az állományvédelem leggazdaságosabb módja az eredeti dokumentumok jó állapotának megőrzése. Magyarországon is sokkal nagyobb figyelmet – és összegeket – kellene szánni az állományvédelemre ma, ha azt akarjuk, hogy a jövő századokban is legyenek még digitalizálendő dokumentumok.

Poprády Géza

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakkollégiumának tagjai közül néhánynak lejárt a mandátuma 1997 végével. Helyükre új tagok léptek, így a Kollégium tagjainak névsora a következő: Balogh Mihály, Illyés Katalin, Lévai Katalin, Nagy Attila, Papp István (elnök), Ramháb Mária, Rédl Károly, Skaliczki Judit.